

ВІДГУК ОПОНЕНТА

доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри початкової освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Будник Олени Богданівни про дисертацію

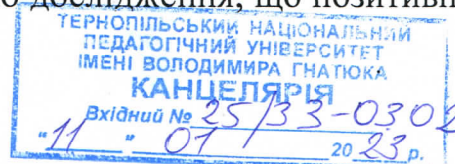
Чикурової Ольги Ярославівни на тему: «Формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій», представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 013 «Початкова освіта» галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки. У сучасних умовах цифровізації освіти, упровадження концептуальних засад реформи «Нова українська школа», врахування суспільних викликів щодо дистанційного / змішаного навчання через пандемію коронавірусу та російську військову агресію, актуалізується проблема формування та розвитку цифрової грамотності всіх учасників освітнього процесу. Це стосується не лише педагогічних працівників, котрі повинні бути готовими професійно використовувати ІКТ у роботі з учнями, володіти навичками безпечної роботи у мережі Інтернет; застосовувати цифрові освітні ресурси для обміну та поширення навчальної інформації; забезпечувати ефективне упровадження методик навчання онлайн, здійснювати зворотний зв'язок з аудиторією та ін., а й не меншою мірою здобувачів освіти. У цьому контексті тема дисертації О. Я. Чикурової, яка присвячена проблемі формування вміння самоорганізації навчальної діяльності (СОНД) учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій, є особливо актуальною.

Дослідження виконано відповідно до теми науково-дослідної роботи кафедри початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Теоретико-методичні засади розвитку освітніх технологій у закладах дошкільної та початкової освіти» (№ 0120U105364) та перспективного плану розвитку наукового напрямку університету «Інновації в дошкільній та початковій освіті».

Найбільш істотні наукові результати роботи.

1. Науковий апарат дослідження О. Я. Чикурової відповідає вимогам, що пред'являються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Авторка чітко визначила методологію дослідження, що позитивно

позначилося на здійсненні наукового пошуку, обґрунтуванні основних положень дисертаційної праці в цілому.

Здобувачкою на належному науковому рівні обґрунтовано філософсько-педагогічні та психологічні аспекти самоорганізації особистості. Для представлення теоретичних основ дослідження авторка використовує *культурологічний, системний, синергетичний, діяльнісний, компетентнісний та ін. методологічні підходи.*

У дослідженні уточнено основні поняття, якими є: «саморегуляція», «самоорганізація навчальної діяльності», «комп'ютерні технології навчання», «комп'ютерно орієнтоване освітнє середовище» та ін. Зокрема, сутнісна характеристика *вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи* позиціонується дисертанткою як дії учня, спрямовані на організацію засвоєння навчального матеріалу з різних джерел, формування умінь, навичок і компетентностей, що здійснюється шляхом реалізації самопроцесів.

У роботі схарактеризовано зміст самопроцесів як складових самоорганізації навчальної діяльності молодшого школяра (табл. 1.2.1), авторка переконливо доводить, що вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи формуються у результаті належного розвитку таких процесів, як: самомотивація, самоактуалізація, самопланування, саморегуляція, самопізнання, самоосвіта, самоаналіз, самоконтроль, самооцінка.

В дисертації чітко представлено класифікацію комп'ютерних програм для навчання відповідно до дидактичних цілей уроку, переваги та недоліки комп'ютерних технологій в освітньому процесі початкової школи та окреслено основні методичні вимоги до їх системного використання у роботі з молодшими школярами.

Таким чином, варто констатувати загальну збалансованість наукового апарату, який окреслює логіку дослідження. Об'єкт і предмет дослідження подано у межах визначеної спеціальності 013 Початкова освіта. Вони адекватно представлені у змісті дисертації. Мета, відповідно до предмета та об'єкта дослідження, передбачає змістове наповнення та його інструментальне вирішення. Позиції, подані у науковій новизні, мають вагоме значення для сучасної педагогічної науки, несуть теоретичну цінність, а також відображають авторське бачення вирішення проблеми.

2. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури дисертанткою виокремлено основні компоненти вміння самоорганізації навчальної

діяльності: *мотиваційний, когнітивно-змістовий, операційно-діяльнісний, оцінно-рефлексивний.*

Для комплексної діагностики рівня сформованості вміння СОНД в учнів початкової школи визначено критерії та їх показники: *мотиваційно-цільовий критерій* (визначається зацікавленістю у використанні комп'ютерних технологій як засобу навчання; умінням планувати виконання навчального завдання, визначати мету навчання та план дій; відсутністю потреби у жорсткому контролі); *пізнавально-інформаційний критерій* (передбачає активне застосування та структурування засвоєних знань та використання інформаційних комп'ютерних технологій для самоосвіти щодо позапрограмного матеріалу); *процесуальний критерій* (охоплює наполегливість, ініціативність, прагнення до самостійності, творчість та активність у процесі вирішення навчальних завдань та використання комп'ютерних технологій); *особистісно-результативний критерій* (означений усвідомленими мотивами рефлексивної діяльності; проявами рефлексії та саморефлексії навчальної діяльності й власної особистості, зокрема засобами комп'ютерних технологій; схильністю до розуміння своїх сильних і слабких сторін та до усунення помилок).

Ольга Ярославівна користується чотирирівневою шкалою оцінки критеріїв: *елементарний, достатній, високий і творчий.*

Дисертанткою здійснено чітку характеристику виокремлених *педагогічних умов*, реалізація яких уможливить цілісність і системність процесу формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи з використанням комп'ютерних технологій: формування позитивної мотивації та емоційно-ціннісного ставлення до електронного навчання; створення ситуацій самостійної навчальної діяльності в освітньому процесі для формування загальнопізнавальних умінь і навичок; створення комп'ютерно орієнтованого навчально-розвивального середовища; стимулювання діяльності самоконтролю засобами комп'ютерних технологій у процесі навчальної діяльності.

Теоретично обґрунтовано *авторську модель реалізації педагогічних умов* формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи, яка відображає мету, принципи, завдання та зміст процесу формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи; форми (робота у парах, робота у малих групах, відеоуроки, інтерактивні уроки, відеоконференції, екскурсії, віртуальна лабораторія, уроки-конкурси, індивідуальні ігрові заняття), методи та засоби роботи

(самостійна робота, учнівське портфоліо, квест, ведення щоденників рефлексії, «Акваріум», чат-дискусії, бесіди, «Мікрофон», творчі завдання, робота з електронним підручником, «Навчаючи–вчусь», самопрезентації, ігрове проектування, навчальні ігри, дослідницькі ігри, бліц-ігри, case-метод) в умовах електронного навчання та ін.

3. До переваг роботи Ольги Ярославівни варто віднести її *безсумнівне практичне значення*, яке полягає у розробленні та впровадженні у практику роботи ЗЗСО запропонованої методики формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи, програми експериментального навчання, методичних рекомендацій для вчителів початкової школи з організації самостійного навчання молодших школярів, їх самоорганізації.

Заслугує схвалення та особливої уваги розроблений дисертанткою сайт-каталог «Вчуся САМ(а)» (http://bit.do/self_edu_tnpu), де подано цікавий змістовий контент для розвитку та експериментального навчання учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій, формування у них вміння самоорганізації навчальної діяльності.

4. Праця носить експериментальний характер. Авторкою на самодостатньому рівні викладено зміст організації й проведення педагогічного експерименту, який проведено у три етапи (констатувальний, формувальний і контрольний), на кожному з яких було використано відповідний діагностичний інструментарій.

На констатувальному етапі – з допомогою спостереження, анкетування, опитування було виявлено недостатньо високі показники рівня сформованості вміння самоорганізації навчальної діяльності. Відповідно формувальний етап полягав у впровадженні в освітній процес методики реалізації педагогічних умов формування вміння самоорганізації навчальної діяльності засобами комп'ютерних технологій. Результати контрольного зрізу, як доводить дисертантка, підтвердили загальну гіпотезу дослідження про те, що рівень сформованості вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи зростатиме завдяки використанню засобів комп'ютерних технологій як важливого чинника у процесі впровадження спроектованої моделі реалізації педагогічних умов формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку.

Отже, у цілому результати педагогічного експерименту дозволили констатувати позитивну динаміку реалізації дослідних цілей. О. Я. Чикуровою вдало запропоновано відповідне навчально-методичне

забезпечення, що уможливило ефективну реалізацію визначених педагогічних умов.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Новизна і вірогідність загальних висновків дисертації підтверджуються результатами дослідження, здійсненого дисертанткою, і загалом, не викликають сумніву. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, достатньо переконливо аргументовані, оскільки спираються на належне теоретико-методологічне підґрунтя.

Джерельна база дослідження. У дисертації використано 224 джерела, з них – 14 іноземними мовами, що є позитивним аспектом виконаної праці.

Структура дисертації виправдана логікою дослідження і послідовно розкриває основні завдання наукового пошуку автора.

Повнота викладання результатів в опублікованих працях. Незаперечним позитивним аспектом є достатньо широке представлення результатів дисертації – 9 наукових публікацій, з яких: 5 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні (Scopus), 3 – у матеріалах наукових конференцій. Опубліковані праці достатньо повно висвітлюють отримані автором результати.

Аналіз змісту дисертаційної роботи засвідчує дотримання здобувачкою вимог до академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертаційної праці.

Високо оцінюючи дисертацію в цілому, вважаємо за доцільне висловити міркування, що виникли у процесі рецензування роботи й вимагають окремих уточнень і пояснень.

1. У вступі дисертанткою достатньо переконливо визначено суперечності, які вказують на актуальність і доцільність дослідження окресленої проблеми. Вважаємо, що в роботі варто було б вказати, чи вдалося авторці розв'язати означені суперечності.
2. Одне із завдань дослідження – «обґрунтувати педагогічні умови формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи та змоделювати процес їх реалізації», відповідно підрозділ 2.3. присвячений розробленню «*моделі реалізації педагогічних умов формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів...*», що є незаперечним авторським надбанням. Однак дискусійним вважаємо

відсутність чіткості у презентації цієї моделі: у тексті зустрічаємо «структурно-змістова модель формування...» (рис. 2.3.1), «модель формування вміння самоорганізації навчальної діяльності в учнів початкової школи із застосуванням комп'ютерних технологій» (с. 116), «модель реалізації педагогічних умов формування навичок самоорганізації...» (с. 114). Тому варто було б уніфікувати поняття і послуговуватися ним у роботі. Очевидно, це – технічна помилка.

3. У висновках доцільно конкретизувати деякі позиції відповідно до завдань дослідження. (Наприклад, 1) на виконання першого завдання варто було б представити основні дефініції, зміст яких у процесі дослідження Вами уточнено, а також вказати на психолого-педагогічні особливості самоорганізації навчальної діяльності молодших школярів; 2) позиції 2 і 3 у висновках варто синхронізувати, щоб їх послідовність відповідала завданням дослідження»).
4. Дослідження істотно підсилило б вивчення кращого зарубіжного досвіду щодо організації самостійного навчання молодших школярів в умовах початкової школи. На нашу думку, цьому матеріалу варто було б присвятити окремий параграф дисертації. У роботі авторка вказує на вивчення зарубіжного досвіду з цієї проблеми як перспективу для подальших наукових пошуків.
5. У майбутньому зі списку використаних джерел варто вилучити праці російських учених, зважаючи, передусім, на військово-політичну ситуацію в Україні.
6. У подальших наукових дослідженнях доцільно було б простежити рівень готовності молодих учителів початкової школи до використання запропонованих дидактичних матеріалів, ІКТ у період їх адаптації до професійної діяльності в Новій українській школі, передусім на предмет практичного застосування ними запропонованих у дослідженні методичних положень. Водночас, зважаючи на цінний доробок дисертантки, рекомендуємо включатися до проведення курсів підвищення кваліфікації, онлайн-тренінгів для вчителів-практиків для розвитку в них умінь і навичок роботи в умовах дистанційного / змішаного навчання з використанням методичних рекомендацій щодо організації самостійного навчання молодших школярів, сайту «Вчуся САМ(а)» (у т.ч. на базі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника).

Висловлені зауваження і побажання мають рекомендаційний характер і не впливають на належний науково-теоретичний рівень дисертації на

здобуття ступеня доктора філософії галузі знань 01 Освіта/Педагогіка за спеціальністю 013 Початкова освіта. Як засвідчує зміст дисертації, поставлені завдання у процесі дослідження були виконані, а його результати широко представлені у відповідних розділах. Матеріали дослідження відкривають нові можливості для подальших наукових пошуків у галузі теорії і методики початкової освіти, сприяють вдосконаленню змісту, форм і методів формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій.

Загальний висновок.

Дисертація «Формування вміння самоорганізації навчальної діяльності учнів початкової школи засобами комп'ютерних технологій» є самостійним дослідженням, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 21.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій (зі змінами) та пунктів 5-8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – Чикурова Ольга Ярославівна – заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» за спеціальністю 013 «Початкова освіта».

Опонент: доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри початкової освіти, директор
Центру інноваційних освітніх технологій
«PNU Ecosystem» Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

О. Б. Будник

10 січня 2023 р.

